

BAB III

MÉTODE PANALUNGTIKAN

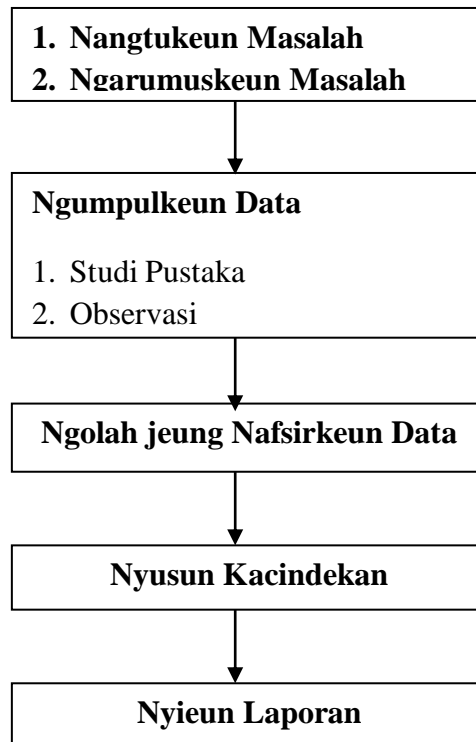
Dina ieu bab téh dipedar ngeunaan désain panalungtikan, sumber data jeung lokasi panalungtikan, instrumén panalungtikan, téhnik ngumpulkeun data, sarta téhnik ngolah data.

Métode dina ieu panalungtikan nyaéta pikeun meunangkeun informasi atawa data anu rék dijadikeun bahan panalungtikan, sarta méré gambaran keur rarancang panalungtikan anu ngawengku aturan atawa léngkah nu kudu dilakukeun. Ieu hal téh luyu jeung pamadegan Arikunto (2013, kc.3) yén métode panalungtikan nyaéta cara nu digunakeun ku panalungtik dina ngumpulkeun data panalungtikan. Ku kituna, métode panalungtikan téh mangrupa alat bantu nu dipaké ku panalungtik pikeun ngaréngsékeun prosés panalungtikan.

Dina ieu panalungtikan, métode nu digunakeun nyaéta métode déskriptif kalayan pamarekan kualitatif. Métode déskriptif mangrupa hiji métode panalungtikan kualitatif anu mibanda tujuan pikeun ngadéskripsikeun hiji hal sacara objéktif nyaéta ngeunaan objék nu ditalungtik. Panalungtikan anu didéskripsikeun nyaéta ajén budaya anu nyampak dina upacara adat mapag lisung anyar di Kasepuhan Ciptagelar. Sedengkeun pamarekan kualitatif dipaké pikeun nalungtik kondisi objék anu alamiah, di mana nu nalungtik jadi konci tina instrumén panalungtikanana, téhnik ngumpulkeun data dilakukeun sacara triangulasi (*gabungan*), analisis data miboga sifat induktif atawa kualitatif, jeung hasil panalungtikan kualitatif leuwih condong kana ma'na tibatan *generalisasi* (Sugiyono, 2015, kc.15).

3.1 Desain Panalungtikan

Desain panalungtikan nyaéta rarancang nu nuduhkeun gambaran léngkah-léngkah panalungtikan sangkan panceg teu ngawang-ngawang kana alur panalungtikanana. Leuwih lengkepna, desain panalungtikan dipedar dina bagan ieu di handap.

Bagan 3.1

Desain Panalungtikan

3.2 Sumber Data jeung Lokasi Panalungtikan

3.2.1 Sumber Data

Sumber data dina ieu panalungtikan nyaéta museur kana kekecapan, paripolah jeung dokumén. Data panalungtikan téh bisa mangrupa lisan jeung tulisan. Sumber data panalungtikan mangrupa subjék data anu rék ditalungtik ku cara wawancara langsung ka narasumber. Sumber data ngawengku tilu aspék, nyaéta jalma (*person*), tempat (*place*), jeung keretas (*paper*) (Arikunto, 2013, kc.172).

- 1) Jalma (*person*) nyaéta sumber data anu bisa méré data mangrupa jawaban lisan ngaliwatan wawancara atawa jawaban tinulis ngaliwatan angkét.
- 2) Tempat (*place*) nyaéta sumber data anu mangrupa tampilan dina kaayaan cicing atawa gerak. Kaayaan cicing upamana rohangan, alat, wujud barang, warna, jrrd. Sedengkeun kaayaan gerak upamana aktivitas, ritme, gerak tari, kagiatan diajar-ngajar, jrrd. Kaayaan cicing atawa gerak mangrupa objék pikeun métode obsérvasi.

- 3) Keretas (*paper*) nyaéta sumber data anu ngébréhkeun tanda-tanda mangrupa angka, huruf, gambar, atawa simbol-simbol séjénna.

Tabél 3.1

Data Informan & Narasumber Upacara Mapag Lisung Anyar

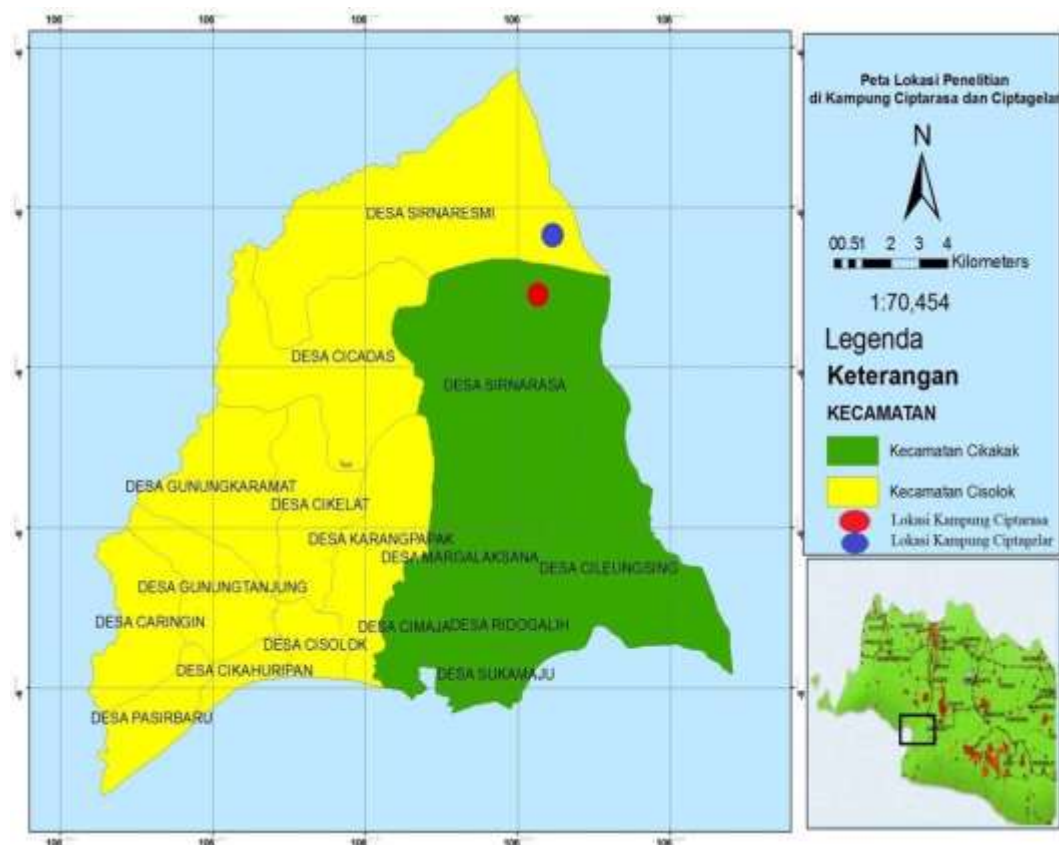
No	Wasta	Umur	Atikan	Pacabakan	Poto
1.	Abah Ugi Sugriana	34	SMA	Tani	
2.	Uyén Suyénti (Mamah Ageung)	55	SD	Ibu Rumah Tangga	
3.	Aki Karma	63	-	Tani	
4.	Bapa Diot	45	SD	Tani	
5.	Aki Karda (Dai)	58	SD	Tani	

6.	Nini Nosih	57	SD	Ibu Rumah Tangga	
7.	Ibi Suarsih	45	SD	Ibu Rumah Tangga	
8.	Elva Yulia Safitri (Ceuputri)	20	Paguron Luhur	Mahasiswa	

3.2.2 Lokasi Panalungtikan

Lokasi panalungtikan nyaéta di Kasepuhan Ciptagelar pernahna di Désa Sirnaresmi, Kecamatan Cisolok, Kabupaten Sukabumi, Provinsi Jawa Barat. Dumasar letak géografis, Kasepuhan Ciptagelar aya dina koordinat 106°27'-106°33' *Bujur Timur* jeung 6°52'-6°44' *Lintang Selatan*. Sacara administratif Kasepuhan Ciptagelar jadi puseur dayeuh tina 558 kampung nu aya di sabudeureun kasepuhan. Kasepuhan Ciptagelar aya di wilayah Taman Nasional Gunung Halimun-Salak. Legana Désa Sirnaresmi ± 4917 Ha, perkebunan atau pertanian 901 Ha, sawah 800 Ha, émpang atawa balong 4 Ha, perkampungan 2.212 Ha.

Dumasar topografi wilayah Kasepuhan Ciptagelar di kurilingan ku sawatara gunung di antarana gunung Surandil, gunung Karancang jeung gunung Kendeng. Salian ti éta, Kasepuhan Ciptagelar ogé kaasup kana Kesatuan Adat Banten Kidul nu ngawengku sawatara kasepuhan nu aya di wilayah Sukabumi jeung Banten di antarana Kasepuhan Sirnaresmi, Ciptamulya, Cisungsang, Cisitu, Citorék jst.

Gambar 3.1 Lokasi Panalungtikan

Kasepuhan Ciptagelar miboga tilu aksés jalan pilihan. Kahiji ngaliwatan jalan Ciptarasa, jarakna 9 km. Kadua jalan Sirnaresmi jarakna 10 km jalan gunung Bongkok 15 km. Aksés jalan anu mindeng dipaké nyaéta jalan gunung Bongkok lantaran kaayaan jalanna nu geus di beton. Jalan Ciptarasa jeung jalan Sirnaresmi kawilang jarang lantaran masih leuweung geledegan jeung jalanna masih loba batu.

Tabél 3.2
Legana Wilayah Kasepuhan Ciptagelar

No	Jenis		Luas
1.	Sawah	Sawah irigasi ½ téknis	500 Ha
		Sawah tadah hujan	300 Ha
2.	Taneuh Garing	Tegal atawa kebon	901 Ha
		Pemukiman	2.050
		Perkarangan	162 Ha
3.	Taneuh Baseuh	Situ atawa waduk	2 Ha
Jumlah			3.915 Ha

Sumber: Démografi Kasepuhan Ciptagelar

Wates-wates Kasepuhan Ciptagelar

Kalér : Kabupaten Lebak Propinsi
 Kulon : Désa Cicadas
 Wétan : Kacamatan Kalandungan
 Kidul : Désa Cicadas

3.2.3 Kondisi Sosial Budaya Masyarakat Kasepuhan Ciptagelar

1) Cacah Jiwa (Demografi)

Data cacah jiwa di Kasepuhan Ciptagelar kabagi dua nyaéta jalma jero jeung jalma luar. Jalma jero ngawengku 10.535 lalaki jeung 9.923 awéwé jumlahna 20.458 jiwa. Sedengkeun jalma luar ngawengku 1.956 lalaki jeung 1.869 awéwé jumlahna 3.825 jiwa. Jumlah jalma jero jeung jalma luar nyaéta 24.283 jiwa.

Tabél 3.3
Jumlah Cacah Jiwa Kasepuhan Ciptagelar

No	Cacah Jiwa	Lalaki	Awéwé	Kepala Keluarga
1.	Jalma Jero	10.535	9.923	5.248
2.	Jalma Luar	1.956	1.869	3.825
Jumlah		24.283		9.073

Sumber: Démografi Kasepuhan Ciptagelar

Tabél 3.4
Jumlah Cacah Jiwa Désa Sirnaresmi Taun 2019

No	Dusun	Jenis Kelamin		Jumlah Kulawarga	Jumlah Jiwa
		L	P		
1.	Sirnaresmi	203	192	275	395
2.	Cibongbong	609	544	796	1.153
3.	Cikarét	445	376	561	821
4.	Cimapag	452	415	675	867
5.	Situmurni	308	282	404	590
6.	Cipulus	328	297	424	625
7.	Sukamulya	618	534	802	1.152
Jumlah		2.963	2.640	3.937	5.603

Sumber: Démografi Désa Sirnaresmi

2) Atikan

Tina segi widang atikan, masarakat Désa Sirnaresmi kawilang alus, katitén tina tingkatan masarakatna anu sakola ti TK, SD, SLTP, SLTA, D2, jeung S1.

Dina widang atikan, masarkat Désa Sirnaresmi dirojong ku sababaraha fasilitas tempat sakola 4 SD, 2 SMP, 1 Pasantrén, 2 Madrasah, jeung 1 SMK Aliyah.

Tabél 3.5
Jumlah Cacah Jiwa Dumasar Atikan Taun 2019

No	Atikan	Jumlah
1.	Tamat TK	225
2.	Tamat SD	763
3.	Tamat SLTP	162
4.	Tamat SLTA/SMA	65
5.	Tamat Diploma 2	18
6.	Tamat Sarjana (S.1)	10
Jumlah		1243

Sumber: Démografi Désa Sirnaresmi 2019

3) Agama

Masarakat Désa Sirnaresmi ngagem agama Islam jeung Kristen. Ieu hal katitén tina data monografi yén masarakat Désa Sirnaresmi ngagem dua agama nyaéta agama Islam anu jumlahna 5.398 urang jeung agama Kristen 8 urang. Hususna masarakat Kasepuhan Ciptagelar ngagem agama Islam sanajan masih nyekel tatali paranti karuhun, ibadah nu dilaksanakeunana luyu jeung rukun Islam sacara umum. Dina ngalaksanakeun ibadah, masarakat Désa Sirnaresmi dirojong ku sababaraha fasilitas tempat ibadah, nyaéta 7 masjid jeung 18 musola.

Tabél 3.6
Jumlah Cacah Jiwa Dumasar Agama Taun 2019

No	Agama	Jumlah
1.	Islam	5.398
2.	Kristen	8
Jumlah		5.406

Sumber: Démografi Désa Sirnaresmi 2019

4) Pakasaban

Pakasaban masarakat Désa Sirnaresmi ngawengku patani, buruh tani, buruh swasta, PNS, buruh pengrajin, tukang dagang, jeung usaha nu séjénna. Hususna masarakat Kasepuhan Ciptagelar mayoritas patani. Ku sabab masarakatna miboga sawah jeung huma, aya ogé nu ngebon lantaran diwajibkeun pikeun melak paré nu

dilaksanakeun sacara babarengan sataun sakali. Sanajan patani dijadikeun pakasaban, tapi paré nu dihasilkeun teu meunang di jual.

Tabél 3.7
Jumlah Cacah Jiwa Dumasar Pakasaban Taun 2019

No	Pakasaban	Jumlah
1.	Patani	1419
2.	Buruh Tani	1400
3.	Buruh Swasta	163
4.	PNS	9
5.	Buruh Pengrajin	51
6.	Tukang Dagang	167
7.	Usaha lain-lain	221
Jumlah		3430

Sumber: Démografi Désa Sirnaresmi 2019

5) Basa

Basa mangrupa kamampuh nu dipiboga ku manusa pikeun alat komunikasi jeung nu lain nu ngangunakeun ciri, saperti gerak jeung kecap. Wangun basa aya dua nyaéta bahasa lisan jeung bahasa tinulis. Basa anu dipaké ku masarakat Kasepuhan Ciptagelar nyaéta basa Sunda. Sanajan aya sababaraha urang nu lain urang Sunda, tapi dina komunikasi sapopoé masih ngagunakeun basa Sunda. Basa Sunda nu dipaké ku masarakat Kasepuhan Ciptagelar béda jeung basa Sunda priangan, leuwih ka basa Sunda nu aya di daérah Banten.

6) Sistem Kapercayaan

Masarakat Kasepuhan Ciptagelar téh umumna ngagem agama Islam. Tapi dina émprona masih pengkuh ngalaksanakeun tatali karuhun minangka tradisi nu geus diturunkeun ti para karuhunna. Saupamana masih ngalaksanakeun upacara adat sarta tatanan kahirupan nu museur kana turunan karuhun luyu jeung ageman kaislaman nu aya di Kasepuhan Ciptagelar. Kapercayaan-kapercayaan nu masih dilaksanakeun ku masarakatna di antarana melak paré sataun sakali, ulah ngajual paré atawa olahan tina paré. Ieu hal sok dipatalikeun jeung aturan Islam nalika mimiti melak paré kudu maca bismillah jeung syahadat. Nalika aya upacara adat sok ditutup ku du'a. Dina kagiatan kaagamaan sok dipingpin ku Amil. Eusi du'ana atawa babacaanana nyoko kana Al-Qur'an sanajan sok dibarengan ku meuleum menyan.

7) Sistem Kakarabatan Masarakat

Kasepuhan Ciptagelar salasihiji kampung anu nyekel tetekon adat tradisi gotong royong. Éta hal bisa katitén tina sababaraha kagiatan saperti hajatan, nyieun imah, nyieun leuit, menerkeun cai, sunatan, kapapaténan, upacara adat jeung babantu di dapur bumi ageung. Dina kahirupan sapopoé masarakat Kasepuhan Ciptagelar masih kénéh nyoko kana silih asah silih asih jeung silih asuh. Dina sagala kagiatan nu aya di kasepuhan masarakatna masih guyub dina gotong royong. Komo deui nalika aya hajat gedé sok pada silih bantuan utamana di dapur bumi ageung. Ku kituna, masarakat Kasepuhan Ciptagelar katempo rukun, agem, aman kerta raharja.

Salasihiji kagiatanana gotong royong nu aya di Kasepuhan Ciptagelar nyaéta dina nyieun lisung, nalika nyieun lisung téh teu bisa ku sorangan lantaran bakal lila anggeusna ku kituna aya nu ngala bahan, aya nu bagéan ngukur, nu bagéan ngalimitkeun, nu bagéan ngeureutan atawa motongan, aya nu bagéan nakolan, jrrd. Nalika geus dibagi-bagi tugas tangtu pagawéan téh gancang anggeusna. Nu tadina nyieun lisung téh ngabutuhkeun 3-4 poé ari ku lobaan mah jadi 1-2 poéna.

3.3 Instrumén Panalungtikan

Instrumén panalungtikan mangrupa alat atawa pakakas pikeun ngumpulkeun data panalungtikan. Instrumén panalungtikan téh bisa disebut sagala hal anu digunakeun pikeun meunangkeun informasi atawa data-data sangkan jadi bukti dina panalungtikan (Sukardi, 2013, kc.121). Aya sababaraha instrumén panalungtikan nu digunakeun dina ieu panalungtikan di antarana:

a. Kaméra

Kaméra nyaéta pakakas dokuméntasi nu bisa ngahasilkeun foto atawa gambar jeung vidio. Ieu pakakas dipaké ku panalungtik dina panalungtikanana sangkan jadi bukti dina nyusun laporan jeung nyieun kacindekkan.

b. *Handphone*

Handphone digunakeun pikeun alat komunikasi, moto kagiatan panalungtikan, sarta ngarékam dina prosés ngumpulkeun data nalika wawancara jeung narasumber. Hasil tina sadap rékam éta téh bisa jadi bukti yén panalungtik ngadéskripsikeun eusi laporan dumasar kana kajadian anu nyata.

c. Pedoman Wawancara

Pedoman wawancara digunakeun pikeun nungtun panalungtik dina prakna wawancara jeung informan ogé narasumber, museurkeun obrolan kana tujuan nu hayang dihontal. Pedoman wawancara nu dipaké dina ieu panalungtikan nyaéta sajumlahing pananya saperti ieu di handap.

Tabél 3.8
Biodata Informan & Naraumber

Wasta	:
Wandabaga	:
Yuswa	:
Atikan	:
Pacabakan	:

Tabél 3.9
Pedoman Wawancara

No	Pedoman Wawancara
1.	Naon waé persiapan nu dilaksanakeun saméméh upacara?
2.	Alat naon waé nu kudu ditataharkeun?
3.	Ti iraha dilaksanakeunana upacara adat mapag lisung anyar?
4.	Iraha waktu nu cocog pikeun ngalaksanakeun upacara mapag lisung anyar?
5.	Saha nu mimiti ngalaksanakeun upacara adat mapag lisung anyar?
6.	Naon kasang tukang diayakeunana upacara adat mapag lisung anyar?
7.	Naon tujuan diayakeunana upacara adat mapag lisung anyar?
8.	Kumaha prak-prakanana upacara adat mapag lisung anyar?
9.	Naon waé pakakas nu digunakeun pikeun nyieun lisung?
10.	Naon waé bahan-bahan pikeun nyieun kongkorong lisung?
11.	Naon ma'na tina benang bodas, benang hideung, jeung benang beureum?
12.	Naon waé bahan-bahan pikeun nyieun bubur bolohok?
13.	Kumaha cara ngagusur lisung?
14.	Nalika ngagusur lisung ngagunakeun naon?
15.	Nalika gegendék dina lisung kudu aya sabaraha jalma?
16.	Saha nu mingpin upacara adat mapag lisung anyar?
17.	Dimana lumangsungna upacara adat mapag lisung anyar?
18.	Naha aya pantrangan dina upacara adat mapag lisung anyar?
19.	Saupama upacara adat mapag lisung anyar teu dilaksanaakeun naha aya mamala atawa sangsi anu kudu dilakonan ku warga Kasepuhan Ciptagelar?
20.	Naha aya pakéan husus anu dipaké?
21.	Naon nu jadi alesan nepi ka kiwari masih dipaké?
22.	Dipungkas ku kagiatan naon upacara adat mapag lisung anyar?

3.4 Téhnik Ngumpulkeun Data

Téhnik ngumpulkeun data mangrupa léngkah anu stratégis pikeun panalungtikan ku sabab miboga tujuan anu tangtu nyaéta meunangkeun data.

1) Téhnik Talaah Pustaka

Téhnik talaah pustaka nyaéta téhnik ngumpulkeun data tulisan pikeun nangtukeun dokuméntasi tinulis nu aya patalina jeung upacara mapag lisung anyar. Dina ieu panalungtikan dokuméntasi tinulis anu dipaké di antarana; buku ngeunaan upacara adat, buku ngeunaan lisung, karya ilmiah, jeung buku-buku budaya Sunda. Lian ti data pustaka, ngagunakeun ogé studi pustaka anu dilaksanakeun di Perpustakaan Pusat UPI, Perpustakaan ISBI, jeung Perpustakaan Departemén Pendidikan Bahasa Sunda.

2) Téhnik Obsérvasi

Téhnik obsérvasi nyaéta téhnik nu digunakeun pikeun néangan data sacara langsung kana objék panalungtikan di lapangan. Dina ieu panalungtikan, nu jadi objékna nyaéta upacara mapag lisung anyar nu aya di Kasepuhan Ciptagelar.

3) Téhnik Wawancara

Téhnik wawancara nyaéta téhnik nu digunakeun dina ngumpulkeun data ngaliwatan kagiatan tanya jawab jeung narasumber ogé informan. Anu jadi narasumber ogé informan dina ieu panalungtikan nyaéta sesepuh, pupuhu, tokoh budaya Kasepuhan Ciptagelar, seniman-seniman nu ilubiung, panongton, jeung masarakat Kasepuhan Ciptagelar.

3.5 Téhnik Ngolah Data

Dina ngolah data hasil panalungtikan diperlukeun katalitian. Sabab nalika panalungtik teu taliti tangtu hasil analisis datana teu objéktif jeung teu saluyu kana kaayaan nu sabenerna. Ku kituna, panalungtik kudu objéktif kana sagala hal atawa data nu dicangking. Téhnik ngolah data dina panalungtikan kualitatif dilakukeun dumasar kana kaayaan alamiah, sumber data primér, jeung téhnik ngumpulkeun data nu kapanggih dina obsérvasi, wawancara jeung dokuméntasi. Sabada data kakumpul tuluy dianalisis kalawan léngkah-léngkah saperti obsérvasi, wawancara, nganalisis data jeung nyieun kacindekan (Sugiyono, 2015, kc.225). Ku kituna, léngkah-léngkah dina ngolah data nyaéta:

- 1) niténan data nu geus kakumpulkeun.
- 2) nyieun papasingan data hasil panalungtikan nu nuduhkeun asal-muasal upacara mapag lisung anyar, prak-prakan upacara mapag lisung anyar, jeung ajén budaya anu nyampak dina upacara mapag lisung anyar.
- 3) ngadéskripsikeun data anu mangrupa asal-muasal upacara mapag lisung anyar, prak-prakan upacara mapag lisung anyar, ajén budaya nu nyampak dina upacara mapag lisung anyar, jeung larapna upacara mapag lisung anyar pikeun bahan pangajaran maca artikel budaya.
- 4) nyieun kacindekan tina hasil data nu geus kapaluruh.